

Lausunto

30.08.2021

Asia: VN/14302/2019

Lausuntopyyntö luonnoksesta uudeksi ilmastolaiksi

Lausunnonantajan lausunto

Yleisiä huomioita esityksestä

Uuden ilmastolain säätäminen on tarpeen Suomen perustuslain 20 §:n säätämän ympäristövelvoitteen, ilmastonmuutoksen nopeutumisen, EU-lainsäädännön ja kansainvälisten sopimusten vuoksi. On hyvä, että lakiin yritetään saada mukaan myös maankäyttö ja päästökauppa. Tarvitaan myös uusi kaivoslainsäädäntö, josta ei ole mitään mainintoja edes lakuluonnoksen perusteluissa. Suuri puute on, ettei ilmastonmuutoksen vaikutuksesta luonnon monimuotoisuuteen ole juuri mitään mainintaa muuten kuin yhteydessä ruokaturvaan.

Lakiesityksen suurin ongelma on perustelujen ja varsinaisen lakiesityksen välillä vallitseva ristiriita. Perusteluosassa painotetaan monessa kohdissa sosiaalisen oikeudenmukaisuuden, kestävän kehityksen, haavoittuvien ryhmien sekä lasten ja nuorten oikeuksien ja vaikutusmahdollisuuksien tavoitteita, mutta varsinainen lakiesitys korostaa varsin yksipuolisesti teknisiä ja hallinnollisia mekanismeja. Siinä ei lapsista ja nuorista tai tulevista sukupolvista ole minkäänlaista mainintaa.

Perusteluosassa sanotaan, että ehdotetussa laissa on menettelyllisiä ja sisällöllisiä näkökulmia. Menetelmällisillä täsmennetään tarkoitettavan suunnitelmia, raportointia ja lausuntoja, sisällöllisillä kansainvälisiä perus- ja ihmisoikeusvelvoitteita. Lakiehdotuksessa on 23 pykälää. Tulostettuna (Times New Roman, 12 pt) se merkitsee yhdeksää sivua. Todellisuudessa koko laki on vain hallinnollisten menetelmien ja toimenpiteiden luettelointia. Tämä on valtavan suuri epäkohta.

Sisällöllisiä, perus- ja ihmisoikeusvelvoitteita voidaan katsoa sisältyvän pykäliin 14 ja 21: Saamelaiskulttuurin edistäminen ja Saamelainen ilmastoneuvosto. Muita mahdollisesti sisällöllisiksi tulkittavissa olevia mainintoja on kaksi:

2 §: ...tavoitteena on: ”varmistaa osaltaan ilmastotoimien oikeudenmukaisuus ja kestävä kehitys”

13 §: ...”on yleisölle varattava tilaisuus tutustua suunnitelmaluonnokseen sekä esittää siitä mielipiteensä”

Lisäksi suunnittelun ja seurannan kohdalla on maininnat siitä, että tuloksista on ”tiedotettava yleisölle riittävästi.” Kun perusteluosassa sanotaan, että lakiluonnoksessa on perus- ja ihmisoikeusvelvoitteita, katsotaanko ne kuitatuiksi ja toteutuneiksi käyttämällä termiä yleisö?

Termi ”yleisö” viittaa yksisuuntaiseen tiedottamiseen, jonka kohteena ihmiset ovat. Kun käsitellään kansalaisten oikeuksia, on täsmällisempää puhua väestöstä ja eri väestöryhmistä. Hurskaasti sanotaan, että lasten, nuorten, vammaisten ja muiden ryhmien, joiden on vaikea antaa lausuntoja kirjallisesti, mielipiteitä suunnitelmista ei ole rajattu vain kirjalliseen muotoon. Tarkoittaako tämä, että esimerkiksi lasten mielenilmaukset kaduilla dokumentoidaan ja veloitetaan ottamaan huomioon tasavertaisesti muun aineiston kanssa suunnitelmia laadittaessa? Voiko tämän lain perusteella valittaa, jos näin ei tapahdu? Vai mitä tällä oikeasti voidaan tarkoittaa?

Ympäristöministeriön sivuilla kerrotaan, että lainvalmistelun erityisenä kohderyhmänä ovat lapset ja nuoret ja että 12-17-vuotiaat saavat antaa lakiluonnoksesta oman lausuntonsa ja lakiesityksensä. Tämän kerrotaan toteutuvan Nuorten Akatemian kautta kesäleireillä ja oppilaitoksissa elo-syyskuun aikana. Toteutus tuntuu ontuvan, koska tuntemamme opettajat ja rehtorit eivät vielä elokuun lopulla olleet asiasta kuulleet eikä se näy Nuorten Akatemiankaan sivuilla omana hankkeenaan. Asia avautuu vain, jos osaa hakea sitä erikseen. Kyseessä on Nuorten Akatemian kouluille kesäloman alussa 4.6. tarjoama (maksullinenko?) työpajamalli, jossa opettajat voivat pohtia nuorten kanssa vastauksia kolmeen hyvin yleisluontoiseen ilmastoa koskevaan kysymykseen. Aktiivisimpien tai satunnaisten koulujen opettajien ohjaaman, sinänsä varmaan ihan hyvän keskustelun yhteenvetoa kolmesta annetusta kysymyksestä ei voitane pitää edustavana lasten ja nuorten omana mielipiteen ilmauksena ilmastolakiluonnoksesta.

Esityksessä on kauniita pyrkimyksiä erilaisten, joskin liian harvakseltaan tapahtuvien, suunnitelmien ja niiden seurannan tekemiseen, mutta toimenpiteiden velvoittavuus puuttuu. Perusteluosassa todetaan, että kuntien vastuu uudistuksessa on olennainen. Siinä veloitetaan kunnalliset viranomaiset laatimaan suunnitelmia ja raportoimaan, mutta samalla erityisesti huomautetaan, ettei kunnallisten viranomaisten tarvitsekaan ottaa toiminnassaan huomioon tämän lain mukaisten tavoitteiden toteutumista, koska ”kyseessä ei ole kunnalliselle viranomaiselle osoitettu uusi lakisääteinen tehtävä”. Lakiehdotuksessa käytetyn termin ”kunnallinen viranomainen” sijaan olisi parempi puhua kunnista, kuntayhtymistä ja hyvinvointialueista ja veloittaa ne toimenpiteisiin.

Jos laki merkitsee vain veloitetta tehdä suunnitelmia, raportteja ja kertomuksia ilman toimenpiteiden veloittavuutta, se synnyttää pahimmillaan vain lisää aikaa vievää byrokratiaa ja korulauseisia dokumentteja, joiden taakse päättäjät voivat piiloutua. Ilman toimenpiteiden veloittavuutta ei ole todellista vastuuta.

Ehdotetun ilmastopaneelin kokoonpanossa eri tieteenalojen edustuksen on perusteluosan mukaan kaavailtu painottuvan aivan liian yksipuolisesti teknisiin ja luonnontieteellisiin tieteenaloihin. Ihmisen vaikutus ilmaston lämpenemiseen on syvästi riippuvaista yhteiskunnallisista ja kulttuurisista tekijöistä. Pyrkimykset ilmastomuutoksen hillintään ja siihen sopeutumiseen kohtaavat ensisijaisesti yhteiskunnallisia ja kulttuurisia esteitä ja ennakkoluuloja. Ilmastomuutoksen

kiihtymisen aiheuttamat kumuloituvat ongelmat ovat vaikutuksiltaan laajalti yhteiskunnallisia ja kulttuurisia. Myös mahdollisuudet löytää ratkaisuja ajoissa ovat yhteiskunnallisia ja kulttuurisia, mutta nyt ehdotettu ilmastopaneelin kokoonpano näkee asian vain teknisesti ratkaistavana ongelmana.

Lain perusteluissa on myös käsitelty ilmastotoimien taloudellisia kustannuksia, mutta ei mainittu mitään siitä, kuinka paljon kustannuksia syntyy, jos ilmastotoimia ei tehdä lainkaan.

Ilmastonmuutoksen suunnitelmien ja seurannan sekä ilmastovuosikertomuksen tiedotuksesta pitäisi olla paljon selkeämmät ja velvoitteet – ”tiedotetaan yleisölle riittävästi” ei käytännössä tarkoita yhtään mitään. Kuntien näytösluontoiset ”asukkaiden kuulemiset” ovat käytännössä virkamiesten luennointia tilaisuuksissa, joissa yleisön kommentteja ei edes kirjata muistiin, saati oteta mukaan käsittelyvaiheisiin.

Hiilineutraaliustavoite ja päästövähennystavoitteet (2 §)

Muutosehdotukset:

Luku 1 Lain tavoitteet

1 § Lain tarkoitus

Tämän lain tarkoituksena on:

lisäys uudeksi kohdaksi:

2) turvata lasten, nuorten ja tulevien sukupolvien elinmahdollisuudet;

2 § Lain ja suunnittelujärjestelmän tavoitteet

Lisäksi lain ja sen mukaisen ilmastopolitiikan tavoitteena on:

lisäys uudeksi kohdaksi:

2) turvata lasten ja nuorten terveellinen, luonnoiltaan monimuotoinen elinympäristö sekä perusopetuksen opetussuunnitelmassa turvatut riittävät tiedot ilmastonmuutoksesta ja luonnon monimuotoisuudesta.

Valtion viranomaisen ja kunnallisen viranomaisen edistämisvelvoite (5 §)

Muutosehdotukset:

Lisätään velvoittavuutta ja jätetään turha ”mahdollisuuksien mukaan” pois:

Valtion viranomaisen on edistettävä toiminnassaan tämän lain mukaisten tavoitteiden ja suunnitelmien toteutumista.

Lisäksi kuntien, kuntayhtymien ja hyvinvointialueiden on edistettävä toiminnassaan tämän lain mukaisten tavoitteiden ja suunnitelmien toteutumista.

Suunnittelujärjestelmä, erityisesti uusi maankäyttösektorin suunnitelma (7–13 §)

Muutosehdotukset:

8 §:

Lisätään uudeksi kohdaksi:

Suunnitelmien valmistelussa on lisäksi otettava huomioon:

3) suunnitelmien vaikutukset lasten ja nuorten terveelliseen, luonnoltaan monimuotoiseen elinympäristöön ja tulevien sukupolvien elinmahdollisuuksiin.

9 §:

Kansallinen ilmastonmuutoksen sopeutumissuunnitelma on tehtävä kerran vaalikaudessa – ei vain joka toisella vaalikaudella.

11 § Keskipitkän aikavälin ilmastosuunnitelma:

Lisätään uudeksi kohdaksi:

2) arvio vaikutuksista lasten ja nuorten terveelliseen elinympäristöön ja tulevien sukupolvien elinmahdollisuuksiin.

12 §:

Maankäyttösektorin ilmastosuunnitelma on tehtävä kerran vaalikaudessa – ei vain joka toisella vaalikaudella.

Jätetään kokonaan pois viimeinen momentti, joka viittaa vain joka toisella vaalikaudella tehtävään suunnitelmaan.

13 §:

Ensimmäinen lause korvataan seuraavalla:

Edellä 9-12 §:ssä tarkoitettuja ilmastopolitiikan suunnitelmia valmisteltaessa on turvattava kaikille väestöryhmille, myös lapsille ja nuorille oikeus ja mahdollisuus saada riittävästi tietoa suunnitelmaluonnoksista ja mahdollisuus esittää siitä ajoissa mielipiteensä.

Ilmastopolitiikan seuranta ja ilmastovuosikertomus (15–18 §)

Muutosehdotukset:

Luku 3 Raportointi ja seuranta, 16 §:

Viimeinen lause korvataan seuraavalla:

Seurannan tuloksista on tiedotettava kaikille väestöryhmille, myös lapsille ja nuorille riittävästi.

18 §:

Uudeksi kohdaksi,

...tulee sisältää:

3): tiedot lasten ja nuorten luonnoltaan monimuotoisen, terveellisen elinympäristön tilasta.

Saamelaiskulttuurin edistäminen, saamelainen ilmastoneuvosto (mm. 14 §, 21 §)

Ihmisoikeudet on kummallisesti typistyneet vain saamelaiskulttuuriksi, eikä siinäkään yhteydessä ole mitään esimerkiksi saamelaisen elämänmuodon ja kulttuurin sekä ilmaston kannalta olennaisesta kaivoslaista tai ILO 169 ratifiointista.

Muutosehdotus:

Lisäys 14 §:

Ratifioidaan Kansainvälisen työjärjestön (ILO) alkuperäiskansoja koskeva yleissopimus nro 169.

Suomen ilmastopaneeli (20 §)

Perustettavaksi esitetyn Suomen ilmastopaneelin kokoonpano on lakiesityksen perusteluissa kaavailtu asiantuntemukseltaan suppeaksi ja liikaa vain tekniseen asiantuntemukseen painottuvaksi. Ilmastonmuutos nähdään vain fysikaalisena ja kemiallisena ilmiönä luonnontieteiden kautta, vaikka sen pahenemiseen johtava ihmistoiminta on erittäin vahvasti yhteiskunnallista ja kulttuurista, samoin kuin sen pahenemisesta aiheutuvat negatiiviset vaikutuksetkin. Vaikka perusteluissa puhutaan eri tieteenalojen tasapainosta, monet tärkeät tutkimusalat puuttuvat. Eri tieteenalojen tasapaino merkitsee myös vahvaa yhteiskunnallista ja humanistista edustavuutta.

Muutoksenhaku (22 §)

-

Esityksen vaikutukset

-

Muita huomioita

-

Seitsonen Hannele

Ilmastoisovanhemmat ry. - Klimatmor- och farföräldrar rf.